

בעהשית

שבע חיים

דברי תורה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק זצוקללה"ה

דברי תורה

מאת

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

פרשת דברים תשפ"ג

גליון ב' אלפים ע"ט

שנה ל"ט • גליון מ"ב

יוצא לאור ע"י

מכון הוצאה לאור "שבע חיים"

אגוד חסידי צאנז

רח' רבי עקיבא 8 • קרית צאנז נתניה

טלפון/פקס: 09-8820355

בארה"ב: 201-472-0556

תוכן הענינים

דברי תורה מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

בעידן רעוא דרעוין ש"ק פרשת דברים תשכ"ז

- ממצוות הגדולות להגיד תוכחה ולהדריך את ישראל, אבל צריך זהירות מרובה שלא לזעזע ולא להלבין פני חברו. וזה שאמר תמידני אם יש מי שיודע להוכיח. לפיכך הנהגת העדה היא מדברים הקשים מאוד ומועטים היו שיצאו שלמים מזה.
- לכן היה משה מסרב ללכת, שראה שבסוף ייענש על שאמר שמעו נא המורים. אמר שלח נא ביד תשלח זה מלך המשיח שבכוחו ללמד זכות על כל אחד ובכך יוציאם מהסטרא אחרא.
- הסימן לשפלות הדור ממה שהזקנים נשמטו ממנו ולא באו עמו אל פרעה. מזה היה סיבה למה שדתן ואבירים העיזו נגדו ושעל זה אמר משה למה הרעותה, ומחמת כן נגזר עליו שלא יבנס לארץ, ונחרב בית המקדש מכיון שלא נבנה על ידי משה. על זה אמר מי אנכי כי אלך וגו' היינו שראה שהזקנים ישתמטו ממנו.
- אמר 'למה הרעותה' שנהיו רעים וחטאים, 'למה זה שלחנני' שאין בכוחי ללמד זכות כמו מלך המשיח. לכן לעתיד יבוא משה עם מלך המשיח ולא משה לבדו.
- בנים גדלתי וגו' והם פשעו בי, דאף שפשעו קרויין בנים. לפי שישאל לא ידע וגו', רצ"ל שאין להם האפשרות להכיר ולדעת את אלקיהם שהוא בלתי מושג.
- מעלת ישראל על העמים שראים עצמם כעם כבוד עון אף כשנשלים רק בחטאים של שוגג, ואבימלך אף שחטא אמר שהוא צדיק.
- כי ביצחק יקרא לך זרע ולא בישמעאל ועשו, הכוונה לומר דכל שאינו מהם אלא מזרע יעקב הם 'זרע' אברהם ואף כשהם 'מרעים'.
- כל מה שחוטאים זה מרוב הצרות בתוקף הגלות. ומחמת התגברות החשכות עד שחושבים שהדרך שהולכים בה היא הנכונה, וטועים לומר דאלו הצדיקים הקרויים 'בנים' שבאים להורותם דרך אחרת הם 'משחיתים' ומקלקלים אותם.
- לא יכולים לעמוד בניסיון פיתוי הטומאה שמעטרים בנזר תפארה, 'נזרו אחור', את כל אלה אשר 'נאצו את קדוש ישראל', כשלעומת זה החכמים וברי לבב הם בגדר 'כל ראש לחלי וכל לבב דוי'.
- שם החדוש 'אב' להורות שאנו בנים למקום. 'נחמו נחמו' בלשון כפול דגם בשעת החורבן היה אלקיכם, והראיה ממה שנמצאו כרובים מעורין זה בזה, והטעם דלא חטאו אלא לפי שחשבו שבכך ירווח להם מצרותיהם.
- יכול אני לפטור כל העולם מן הדין וכו', דאף ששיכור הוא כפקח הרי הם 'שכורת ולא מיין' אלא מהצרות ודינם כשוטה. בטעם איסור שתיית יין מ"ח אב.
- ליישב הסתירה שאומרים אל תבא במשפט עמנו וכו' וחוזרים ואומרים מלפניך משפטנו וכו', דהכוונה שתראה מה שכבר שפטת אותנו בצרות רבות ובוזה יצא דיננו לאורה. המנהג לפתוח הארון באמירת פסוקים אלו. על כוונה זו מוצאים ספר תורה בליל יום הכפורים ואומרים הפסוקים אור זרוע וגו' פלגי מים וגו'. בתשעה באב מסייין הפרוכת מעל הארון.
- בן דוד בא בדור שכולו חייב, דכשאינ בדור מי שירה להם ויחזק אותם ממילא נדון הדור ככולו זכאי.
- משה הוכיח את ישראל רק ברמו כשבתוך הדברים נרמז גם לימוד זכות, דיבר תוכחה כלפי שמים יחד עם התוכחה לישראל. במדרש זש"ה מוכיח אדם אחרי וגו'.

- ביאור הגמרא שאין אומרים שירה בראש השנה ויום הכפורים לפי שספרי חיים וספרי מתים פתוחים, דהצורך בשני הספרים לפי שיש צדיקים שראויים להכתב בספר החיים אבל נבחר להם מות מחיים מחמת המצב. כמו שבשנת ת"ר נסתלקו הרבה צדיקים כשראו שלא בא משיח אחרי שהיה עת פקודה.
- משה מסר נפשו וקיבל על עצמו מדת הדין, בחינת דיבור לשון קשה. עוד בפירוש המדרש זש"ה מוכיח אדם וגו'.

דברי תורה מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם

- עיקר ותכלית לימוד התורה שביארו לידי מעשה, והאומר אין לי אלא לימוד התורה בלבד, אף תורה אין לו.
- התקינו לבקש ותן בלבנו וכו' לשמור לעשות ולקיים, ומאגרת הרמב"ן 'וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו'.
- זכה נעשית לו סם חיים, רצ"ל שהתורה צריכה להשפיע על כל תהלוכות החיים.
- במתן תורה אמרו ישראל נעשה ונשמע, כי העיקר הוא הקיום במעשה.
- התורה לא ניתנה לאומות העולם אף שרצו לקבלה, כיון שלא רצו לקיימה.
- דור החורבן עסקו בתורה אבל לא באו לידי מעשה, ולא התבוננו שהתורה ניתנה לפניהם ולא לאומות העולם שלא רצו לקיימה.
- נוהגים שאין לומדים מערב תשעה באב, לרמוז כי לא ביטול תורה היה הגורם לחורבן, אלא זה שלא קיימהו.
- מעיקרי התגברות היצר שלא יקיימו את מצוות התורה, וכך יהיה התורה סם מות, וככל שלומד יותר כן מתגבר עליו יצרו ביותר.
- לפני משנה תורה אמר משה רבינו תוכחה לישראל על החובה ללמוד על מנת לקיים, ואז תהיה התורה מתוקה כדבש.

ישמח לב מבקשי ה'

בשמחה רבה הננו לבשר טוב כי ב"ה זכינו להופעתו לאור עולם של חלק נוסף מסדרת הספרים הקדושים

"שפע חיים" דרשות חומש רש"י שנת תשל"ח

מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זי"ע

אשר בשר צדק בקהל רב

להורותינו הדרך נלך בה והמעשה אשר נעשה מדי שבוע בשבוע

~~~~~  
 חלק זה נרפס כקודמיו בפאר ובהדר רב,  
 והפעם בבי' כרכים, למעלה מאלף ומאתים עמודים,  
 בתוספת: תוכן ענינים ומפתחות מורחבות ומפורטות

~~~~~  
 לרכישה ניתן להתקשר לטל' 052-71 40042

דברי תורה

מב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק וצוקללה"ה

בעידן רעוא דרעיון ש"ק פרשת דברים תשכ"ז

לכני ישראל ולהדריכם בדרך הישר, להורותם כדת מה לעשות. אבל אנו רואים במשה רבינו שאמר אל ה' (שמות ד, י) כי ה' לא איש דברים אנכי וגו', וברש"י שכל שבעה ימים היה הקב"ה מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו וכו', והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד (שם יג) שלח נא ביד תשלח, עד שחרה בו וקבל עליו וכו' עיי"ש, ובמדרש (שמות רבה ג, ג) שאמר לו אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם עיי"ש, ופליאה דעת להבין זאת שלא רצה לילך להוציא את בני ישראל מתחת סבלות מצרים, כשבכל רגע היו סובלים יסורים קשים. אלא שהיה חושש לקבל עליו ההנהגה, לפי שזה דבר מסוכן מאוד, ומועטים היו שיצאו שלמים מזה.

בתוה"ק (דברים א, א) אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב וגו'.

הדברים קשים להולמם על פי פשט, וזולת בדרך רמז כמבואר במדרש וברש"י, וכמעט שלא נמצא כזאת בכל התורה מקרא כל כך סתום ונעלם, ויוצא מידי פשוטו. ולהבין בעי שאם ביקש להוכיח את ישראל מדוע דיבר אליהם בחידה סתומה ולא פירש דבריו באר היטב, ולפחות לגלות קצת יותר ולא להעלים ולהסתיר כל כך. ורש"י כתב, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודו של ישראל עכ"ל, ועדיין צריך ביאור.

*

במדרש (דברים רבה א, ב) אלה הדברים, זה שאמר הכתוב (משלי כה, כג) מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון, ר' פנחס בשם רבי חמא בר חנינא אמר מוכיח זה משה, אדם אלו ישראל וכו', חן ימצא זה משה דכתיב (שמות לג, יב) וגם ימצא חן בעיני, ממחליק לשון זה בלעם שהחליק בנבואותיו וכו' עיי"ש.

הנה זה ודאי שאחת ממצוות הגדולות שבתורה הקדושה הוא להגיד מוסר

כי מצד אחד יש חיוב תוכחה, ואסור להיות אומר לרשע צדיק אתה (משלי כד, כד; סוטה מא, ב), וכל המחניף לרשע סוף נופל בידו (ע"פ הגמרא שם: כל המחניף לחברו וכו'. ובלשון זה הוא בכר הקמח, ערך חנופה; ארחות צדיקים, שער כד), וכל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו (עבודה זרה יח, א). אבל מצד שני כמה חמור הדבר אם חלילה וחלילה גורם לצער נפש מישראל, והמלבין פני חברו כאילו שופך דמים (כבא מציעא נח, ב) ועובר בלא תעמוד על דם

ולוכור שיש לו עסק עם ישראל שנקראו בנים למקום (אבות ג, יד), השוכן אתם בתוך מומאתם (ויקרא טז, טז) אפילו בשעת שהן ממאים שכינה עמהם (יומא נ, ב).

ואפשר שלזה הכוונה באומרו (שמות ד, יג) שלח נא ביד תשלח,

וכמדרשו (לקח טוב, פרקי דרבי אליעזר מ; שפתי כהן, שמות ג, ט; שם ריש בראשית) ביד משיח שאתה עתיד לשלוח אותו באחרית הימים. ועל פי מה דאיתא (מדרש פנחס [הובא במקור מים חיים על בעש"ט, פרשת בראשית אות ק]; תשואות חן, לקיטום ד"ה בתרי עשר) שמושיח יהיה מלמד זכות על כל ישראל אפילו על הרשעים שהם צדיקים, דזו מדרגתו וחכמתו של מלך המשיח שיכול למצוא זכות על כל נפש שנחפס ביד הסטרא אחרא, ובכך יתקיים על ידו (שמואל ב' יד, י) וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח.⁴⁶ וביקש משה שגם עתה ישלח ה' בידו, כי אני כשרואה אותם עובדים עבודה זרה ולובשים כלאים עלול אני להוציא מפי דיבור שאינו הגון, וכמו אליהו דדרש רבי יוסי בציפורי אבא אליהו קפרן וכו' (רש"י, סנהדרין קיג, א) שכעס על אחאב וכו' (רש"י) עיי"ש, אני מרוב שיחי וכעסי אומר להם ממרים הייתם (דברים ט, ז),

⁴⁶ זה לשון התשואות חן: שקבלתי מרבותי, שבחינת משיח יהיה שביכלתו ללמוד זכות על כל ישראל, ועל ידי הלימוד זכות יפיל הרחורי תשובה בכלם, ויהיו כולם צדיקים. ובזה נתת שערי אורה במאמרם ז"ל (סנהדרין צח, א) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו חייב או כולו זכאי, שאל יפלא הדבר שיבא משיח בדור שכולו חייב, שבחינתו יהיה ללמוד זכות על כולם, ויבואו על ידי זה לבחינת התשובה, ויהיו כולם זכאים וכו' עיי"ש.

רעך (ויקרא יב, טז), וזה אפילו לחברו יחיד וכל שכן לרבים. וכשנתמנו משה ואהרן, שם נאמר (שמות ו, יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל, צום עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם (רש"י).

וזה דבר שכמעט אין אדם יכול לעמוד בכך לאחוז החבל בשני ראשים, ודומה למי שמהלך על חודו של חרב, דצריך לשקול היטב כל מילה ומילה שמוציא מפיו לדבר רק במדת הצורך, שלא לומר פחות ממה שצריך ולא מילה אחת יתירה ממה שרשאי, להיות נזהר בכבודם של ישראל ושל כל יחיד מישראל, לאהוב כל נפש מישראל ולהיות מוכן להיות נהרג בשבילו, ובכל זאת לומר לו תוכחה. ולא לחינם אמרו (ערכין טז, ב) תמיהני אם יש בדור הזה שיורע להוכיח, דאין זה דבר פשוט וקל, והרי זה כמי שהולך בדרכו ועליו לעבור לבת אש על ידי דילוג וקפיצה, ובכחינת מה שנאמר (משל ו, כו-כח) היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה, אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונו.

ובסופו של דבר מצינו (דברים רבה ב, ה; אבן עזרא, במדבר כ, ה; דרשות הר"ן,

דרוש ט) שנענש משה על שזולל בכבודם של ישראל באמירת (כמדבר כ, י) שמעו נא המורים, ולא יפלא אפוא מה שבתחילתו לא רצה לילך. כי היה אז דור שפל, הללו והללו עובדי עבודה זרה וכו' (זוהר ח"ב דף קע, ב), ערלים, מגדלי בלורית, ולובשי כלאים (ויקרא רבה כג, ב), והיה צריך למחות בידם ולומר משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוות (מכילתא פרשת בא, מסכתא דפסחים פרשה ה), ומאידך היה צריך לדעת

להרגנו (שם כא וברש"י), אשר כתוצאה מכך וישב משה אל ה' ויאמר ה' למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני (שם כב), ונענש בדבר שהשיבו עתה תראה ולא תראה במלחמת ל"א מלכים (שם ו, א וברש"י, ועיין רש"י קהלת ו, י). ואם לא היה כן אלא שהיה משה נכנס לארץ ובונה בית המקדש אז לא היו שולמים בו ידי צר ואויב (סוטה מ, א; אור החיים בפרשתנו א, לו), ולפי שלא נכנס חרבה מקדשינו וגלינו מארצנו, ומי גרם לכל זה אלו הזקנים שחסו על עצמם ועל כבודם שפרעה יסתכל עליהם בבוז, או שאר חשבונות של כבוד קנאה ושנאה שהיו ביניהם, ורק משה ואהרן מסרו נפשם לבוא אל פרעה, וכיון שלא היו זקני העם עמהם הרשו לעצמם דתן ואבירם לדבר נגדם בחוצפה יתירה.

ואז, ויאמר משה אל ה' למה הרעתה לעם הזה, ופירש זקני הקדוש זי"ע בייטב לב למה עשית אותם רעים וחטאים, על דרך דכתיב (מיכה ד, ו) ואשר הרעותי שאמרו חז"ל (ברכות לב, א וברש"י) אמר הקב"ה אני גרמתי להם שבראתי יצר הרע עיי"ש, ויש לומר שאמר כן עכשיו כראותו ברשעת האנשים האלה, שהעיוז לדבר כזאת נגד משה ואהרן שמסרו נפשם למען הצלת ישראל, על זה אמר, למה הרעתה לעם הזה, דאתה גרמת להם שהכנסת בהם יצר הרע. זאת ועוד למה זה שלחתני, הלא מראש בקשתי ממך שלח נא ביד תשלח, דרך מי שבכוחו ללמד זכות על כל נפש מישראל יכול להעלותו מהטומאה וכנ"ל, [ולפי שאין כוחי יפה בכך נשארתי ברעתם].

על זה נתכוין גם כן כשאמר מי אנכי כי אלך אל פרעה, היינו שבסוף אלך

שמעו נא המורים (במדבר כ, י), על כן תשלח מלך המשיח שהוא ילמד זכות על כולם.

*

ענין זה יבואר בכפילות הלשון בדבריו (שמות ג, יא) מי אנכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. ובהקדם דמצינו שנצטוו משה (שם מז-יח) לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלקי אבותיכם נראה אלי וגו' פקוד פקדתי אתכם וגו', ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו וגו', שחלק כבוד לזקנים (שמות רבה ג, ח), ובסוף באו משה ואהרן (ה, א) בלבדם, אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטיין, לפי שיראו ללכת, ובסיני נפרע להם וכו' (רש"י; שמות רבה ה, י). ובשום לב להתבונן נראה בזה מצב השפל של הדור ודורשיו, ואיך היו פני הזקנים מחשובי העם, כי הנה זה הגיע משה רבינו בחרוף נפש מארץ מדין ששם ישב בכבודו של עולם, וירד מצרימה בשביל הצלת ישראל, והוא אוסף את זקני ישראל שילכו עמו אל פרעה, ואילו הם נשמטים והולכים להם מיראתם, וכי כך ראוי לזקני ומנהיגי העדה להיות דאגתם נתונה רק על עצמם ועל נשמתם.

ולא זו בלבד שלא שתו להם על צרת ישראל בגלות מצרים, אלא שבכך המיטו אסון עד סוף כל הדורות. דמסתבר שאילו היו חשובי העדה מצטרפים אל משה ואהרן, לא היו דתן ואבירם מעיזים כל כך להתחצף נגדם באמירת ירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחוני בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם

שכן פשוטי עם שאין יכולים כלל לדעת ולהתבונן, [זה שאמר עמי לא התבונן].

ודיבר עוד בשבכם, הוי גוי חומא עם כבד עון, שלפחות מכירים

בעצמם שהם מלאי עון, שלא כמו אומות

העולם שמלאים גאווה ויוהרא ואומרים תמיד צדיקים אנחנו ולא חטאנו. כדמצינו

באבימלך, שהיה המלך והמיוחד שבעם (בראשית כו, י וברש"י), אך שהצטרק וכו

במענה לפני ה' (שם כ, ד-ה) הגוי גם צדיק תהרוג, הלא הוא אמר לי אחותי הוא והיא

גם היא אמרה אחי הוא בתם לכבי ובנקיון כפי עשיתי זאת וגו', והלא אף אם לא ידע

שאות אברם היא אינו מנוקה מעון בזה שחטף אשה שלא ברצונה ודעתה, ובכל

זאת אמר על עצמו שהוא צדיק. ולא כן עם ישראל שתמיד רואים עצמם כגוי

חומא עם כבד עון, ואינם בגדר (משלי ל, כ) אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און.

ולא עוד אלא דאף כשהוא חומא בשגגה [חטאות אלו השנגגות (יומא לו, ב; שבועות יב,

ג)], שנכשל פעם אחת בלבד בלא הודע, כבר רואה עצמו כבד עון, [הא עון מויד

הוא (יומא פו, ב)], דגדמה לו שחטא בעבירות הכי חמורות.

או יפורש הכוונה בזה לעומת זה, הלא תראה גוי מאומות העולם (עיין רש"י

בראשית לה, יא) שלכל היותר מכיר בעצמו שהוא חומא, [דאף כשמכיר בחטאו

מצטרק שבשגגה בא מעשה לידו בתם לכבו], ואילו עם ישראל שרוי תמיד

בהרגשה שהוא כבד עון.

לפיכך אומר הנביא ברוח הקודש שהם זרע אף כשהם מרעים, והם

בנים בני א-ל חי אף כאשר משחיתים וגו' (עיין קדושין שם). דעל זה נאמר לאברהם

לכדי בלי הזקנים, וכיון שכך הם פני הדור הזה וכי **אוציא את בני ישראל ממצרים**

היינו מטומאת מצרים, הלא בשביל זה צריך את כח הלימוד זכות של מלך

המשיח.

ויתבן שגם על זה המכוון במה שנאמר לו עתה תראה ולא כשיכנסו

לארץ, ונכלל בזה גם כן כניסתם בעת שובם מארצות גלותם, שלא יהא הוא

לכדו הגואל. ויש לרמוז ולנקד עתה תראה, רצ"ל כאשר יקויים (ישעיה ס, כב) בעתה

אחישנה, שאז אכן תראה כדמצינו (תרגום ירושלמי, שמות יב, מב) משה יפוק מן גו

מדברא, אבל רק עם מלכא משיחא מן גו רומא (שם), דבהיות שאתה אומר על דתן

ואבירים שהם רעים וחמאים, יהא צורך במלך המשיח שיכול לחפש זכות אפילו

על הפחות שבישראל.

*

בהפמרת השבוע (ישעיה א, ב-ד) בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו

בי, להורות נתן דאף שהם פשעו בי עדיין חביבותן גביה לקוראם בנים, כי בין כך

ובין כך אתם קרויים בנים (קדושין לו, א), ואף בזמן שפושעים בי גדלתי ורוממתי

אותם. וממשיך בטעם הדבר על פי מליצת יושר עליהם, ידע שור קונחו וחמור

אבוס בעליו, שמכירים ורואים בעליל מי הוא המטפל בהם ונותן מספוא באבוס

שלפניהם, אבל ישראל לא ידע שאין יכולים להכיר ולדעת את אלקיהם, מכיון

דלית מחשבה תפיסא ביה כלל, ואפילו מלאכי רומה שואלים איה מקום כבודו.

ובידם רק לקיים (דברי הימים א' כה, ט) דע את אלקי אביך ועבדהו, וגם זאת לא

בהכרה אלא בידועה בעלמא, דע', ומכל

טוב לרע. ונרמו בזה לאדם שמוכע בנהר ונאחו בקש להציל את עצמו, ובא אחד ואומר לו עזוב את הקש ואני ארד להצילך, והוא לא רוצה לשמוע אליו רק ממשיך לאחוז בקש בדמיונו שזה מה שיציל אותו, כך הם בסכלותם נאחזים בדרך שהולכים בה שלפי דעתם היא הישרה והטובה, וכשבא אחד להצילם מרדת שחת ולהורותם הדרך ילכו בה, אינם מוכנים לשמוע אליו בחושבם שהוא בא לקלקלם ולהתעתם.

זה שאמר בסבית הדבר שהם נקראים זרע בך ה' אף כשהם מרעים, לפי שבדמיונם המוטעה רואים את אלו הצדיקים שבמדריגת בנים כאילו הם משחיתים ושבים להשחית אותם, וזאת מאחר שמועים לראות את דרכם כנכונה וישרה, עזבו אף כשהם עוזבים דרך התורה נדמה להם שהם את ה', נאצו גם כאשר יורא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט), הם לא מכירים בכך, כי נדמה להם שהם קדושים וטהורים, את קדוש ישראל. נזורו לשון נזר, שמדמה בעצמו כי נזר אלקיו על ראשו, אף כשהוא נסוג אחור. ואינם ח"ו בגדר המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו (רש"י, ויקרא כו, יד), ואדרבה מיד כאשר הודע אליהם חטאתם כי נאצו את קדוש ישראל, לבם נוקפם ומתחרטים על מה שעשו, נזורו אחור, שחוזרים בהם ושבים לאחוריהם להתנזר ולפרוש מדרך הרע שהלכו בה, על מה תבו אפילו על דבר של מה בכך שנכשלו בו רוחם מייסרתם ומכה בהם, ולבם נוקפם על אשר עשו.

עוד זאת אומר הנביא אמת להשי"ת ברוח הקודש, דאפילו אם חטאו

אבינו (בראשית כא, יב) כי ביצחק יקרא לך זרע ולא בישמעאל, ולא בורעו של עשו כדררשינין (גרים לא, א) ביצחק ולא כל יצחק, והרי פשוט ואין צריך לומר להבדיל בין יעקב ועשו, ולא נצרך ללמד דעשו יצא מכלל זרע אברהם שזה פשוט ומוכן לכל דרך, אבל העיקר שבא השי"ת לומר וללמד על זרע יעקב שיהיו תמיד נקראים זרע אברהם, ולא בא הכתוב למעט ולהוציא אלו שאינם זרע אלא בשביל לרבות מי הנקרא לאב זרע, דכל שאינו מהם הוא בכלל זרע אברהם, דזרע ישמעאל ועשו הם שנתמעטו מלהיקרא לך זרע, ואילו יעקב וזרעו אחריו לנצח נצחים עד סוף כל הדורות יתייחסו אחרי אברהם, ואף הרשע הגדול ביותר רשאי לומר אלקי אבותינו אברהם יעקב ויעקב, דאף שהם 'מרעים' ראויים הם להיקרא 'זרע'.

כי באמת לא מדעת הם חוטאים, אתה השי"ת יודע הכל שמתוקף הגלות אבדה בינתם. וכשהיו ישראל במדבר שנים ספורות בלבד כבר אמרו (במדבר כ, ג) ולו גוענו בגוע אחינו וגו', ורבו טענותיהם ותלונותיהם, ומה נעני אנן בגלות החל הזה אחרי שנשארנו אחד מעיר ושנים ממשפחה, ונתקיים (דברים כה, יז) בבוקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בוקר וגו', שבכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו (סוטה מט, א), ויורדים מטה מטה, ודין גרמא לבלבול המוח שנאבד מהם השכל הישר, וכבר נאמר (בבא בתרא סו, ב) שאין אדם נתפס בשעת צער.

בנוסף לכך נתגברה כח המומאה והרשע עד שנסתרה בינתם ולא ידעו במה יכשלו, כי אינם מבחינים בין

על זה נחמו נחמו עמי יאמר אליכם (ישעיה מ, א), נחמה בכפליים, ללמוד דלא רק בשעת נחמה אלא גם בשעת החורבן יאמר שהוא אליכם, ולא זוהי חיבתו מכם, כדמצינו (יומא ג, ב) בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה וכו', ובריטב"א שם שהקשה הרב בן מיגא"ש ז"ל דהא אמרינן (בבא בתרא זט, א) שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהיו עושין רצונו של מקום עיי"ש, ולדרכנו יש לומר דמי שיודע [בקורות העתים] מכיר ורואה לנכון דהסיבה למה שלא עשו רצונו של מקום היה תמיד לפי שטעו לומר שבכך יהא להם יותר טוב, וירווח להם מצרותיהם.

והיינו דאמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה (עירובין סה, א) יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו, שנאמר (ישעיה נא, כא) לכן שמעי נא זאת ענייה ושכרת ולא מיין, ובגמרא שם מותבינן עליה, מהא ששינוי שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עבירה שיש בה מיתה ממייתין אותו, מלקות מלקין אותו, כללו של דבר הרי הוא כפיקח לכל דבריו עיי"ש. ואפשר לתרץ, דהיינו דוקא כל עוד והוא במצב של שכרות שעוד יודע לדבר קצת לענין, לא כן אם יצא לגמרי מדעתו [וכהא שאמרו שם, לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לומ', אבל הגיע לשכרותו של לומ' פטור מכולם], שאז הרי הוא כשומטה שפטור מכל המצוות. ושינוי בסימני שומטה (הגיגה ג, ב) המקרע את כסותו, ויורמו לדרכנו דכאשר תמיד צריך לקרוע בגדיו מרוב הצרות שבאו עליו, זה גרם לו שיצא מדעתו, כי כשל כח הסבל. אמנם כן שיכור ביינו הרי הוא כפיקח לכל

ופשעו אין להאשים אותם כשלא יכלו לעמוד בנסיון הפיתויים, לנוכח מצב הדור דאלה אשר נאצו את קדוש ישראל נזורו אחר, היינו שהסטרא אחרא מלבישה נזר ועטרה לראשם ומגדלים אותם, ובכך באים על שלומי אמוני ישראל בפיתוייהם על מה תכו מה לכם לסבול צרות רבות ורעות, הלא טוב לכם כאשר תעזבו דרך התורה, עוד תוסיפו סרה ללכת בדרך חוטאים ופושעים, דהלא תראו שנותן התורה הבטיח לכם (שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, אבל למעשה נזורו אחר, דמי שנסוג אחר מדרכי התורה הוא זה שמעוטר בנזר תפארה, ולעומת זאת כל ראש לחלי דכל שהוא קצת בר דעת ומכיר את האמת הוא חולה, ובל לבב דוי [שכל בר לבב הוא כל היום דוח]. וכל זה למליצה ישרה עליהם שראויים להקרא בנים למקום אף שפשעו.

*

על כך נקרא החודש הזה מנחם אב, להורות כי יש לנו אב זקן, דבין כך ובין כך בנים אתם לה' אליכם. באלו הימים המרים למאוד אנו אומרים להשי"ת, הלא אתה יודע כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה (תהלים מד, כג), וכך עברו עלינו זה אלף ותשע מאות שנה בגלות המד, הלא אף מלאכי השרת לא היו יכולים לסבול כל כך. ויתכן שבאמת לכן לא ניתנה להם התורה הקדושה, לפי שידע הבורא כל עולמים שלא יוכלו לסבול ולעמוד בכך, ואילו ישראל עם קדושים אחר כל מה שעבר עליהם, גלוי וידוע לבורא כל עולמים הדיין אמת ושופט צדק, שלא סרו מהאמונה הקדושה אפילו לרגע.

על דרך זה יבואר בכוונת אומרינו (סליחות לערב ראש השנה) אל תבא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי, מלפניך משפטינו יצא עיניך תחזינה מישרים, וקשה דהוי כסתירה מיניה וביה שתחילה אומרים אל תבא במשפט עמנו ושוב חוזרים ואומרים מלפניך משפטינו יצא. ויש לפרש אל תבא במשפט עמנו דייקא, רצ"ל לפי מעשינו והתנהגותינו כל היום וכל הלילה, כי לא יצדק לפניך כל חי, גדולים וטובים ממני לא זכו בעיניך, ואף צדיק שנקרא חי (ברכות יח, א) לא יצדק לפניך. אולם זאת בקשתינו, מלפניך דייקא משפטינו יצא, רצ"ל שתיבט כמה שכבר שפמט אותנו במדת דינך, ותראה שמרוב הפורעניות והצרות אני שכורת ולא מיין, ובכך עיניך תחזינה מישרים. ואפשר שלכן המנהג לפתוח הארון בשעת אמירת פסוקים אלו, ירא אני לומר, אבל כשאין עצה אחרת אומרים לפני השי"ת אם אתה רוצה לשפוט אותנו יש לערוך דין תורה, ועל פי התורה הקדושה אפשר לפטור את כל העולם כולו בדין.

גם בליל יום הכפורים מוציאים ספר תורה, ואומרים הפסוק (תהלים צו, יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, ומנהג זקני הקדוש בעל ישמח משה זי"ע להוסיף הפסוק (שם קיט, קלו) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך, ובודאי שזה מנהג [שקיבל] מן השמים. ולדרכנו אפשר לרמוז שמוציאים הספר תורה לומר שאנו מבקשים דין על פי תורה, ואומרים אם אכן אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה אז אפשר לחייב אותנו, אבל כאשר פלגי מים ירדו עיני שנחלי דמע ירדו עינינו מרוב הצרות, שבאו עלינו כעונש על אשר לא שמרו תורתך, והגנו כבר שיכורים מכוס

דבריו, אבל כשהם שכורת ולא מיין, כי אם מרוב הצרות, דינם כשוטה, ובכך יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בית המקדש [ותכפו עלינו צרות רבות ורעות].

לרמוז על זה אסרו שתיית יין מראש חודש אב ואילך, שבכך מראים להשי"ת שאין לנו כח לסבול עוד.² רבנו של עולם המעט קרכנות הקרכנו לפניך, ולא נתנו לנו אפילו כוס יין כפי שמשקין למחוייבי מיתות בית דין שנאמר (משלי לא, ו) תנו שכר לאוכד ויין למרי נפש (סנהדרין מג, א), ואנחנו מוכים ולוקים בלי מנוח יום יום ושעה שעה זה יותר מתשע עשרה מאות שנה, וזה מה שגרם לנו לחטוא, ואין הקב"ה בא במרוניא עם בריותיו (עבודה זרה ג, א) שאין בכוחם לסבול כל כך.

ובך הנביא ירמיהו אומר להשי"ת (איכה ה, כב) כי אם מאוס מאסתנו בשביל שחטאנו (רש"י), אבל הלא תדע שאין להאשים אותנו, דכל זה היה בגלל אשר קצפת עלינו עד מאוד בריבוי עונשים עד כי כשל כח הסבל, על כן אני מבקש (שם כא) השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו בקדם.

*

² א"ה. נראה הכוונה בזה על משקל דברי הגמרא הנ"ל שרוב הצרות נמשלו ליין שמשכרים ומבלבלים את הדעת, ובמה שלא שותים יין מרמזים שאין בכווננו לסבול עוד, כלומר להשתכר עוד מהצרות. זאת ועוד הכוונה להראות על ריבוי הצרות וההריגות התכופות, שלא ניתן לנו אפילו מרגוע בדומה למה שמשקים כוס יין להיוצא ליהרג.

שכזאת ודור שפל כזה לא היה מימות אדם הראשון; אין מי שינחם את בני ישראל, ומי שיאמר להם דבר טוב, ושיצילם משאול תחתיה, והגנו במצב של איש כי לא יהיה לו גואל (ויקרא כה, כו ובאור החיים שם. וראה קרובין לפורים בברכת האל הקדוש) ולא קרוב (ראה יוצר (גאולה) לשבת חמישי אחר פסח), ולכן הדין נותן שכולו זכאי, רבשמים ממעל יוציאו את התורה הקדושה לדון דין אמת על פי התורה.^a

*

נחזור לענין פרשתינו. כשעמד משה רבינו להוכיח את ישראל לא רצה להזכיר עוונותיהם מבלי לצרף לכך לימוד זכות שאינם אשמים בכך, כי הדין אמת ברא נשמות [של צדיקים] שצדיקים לומר לפניו את האמת, ורצונו יתברך בכך, על כן אלה הדברים אשר דבר משה כלפי מעלה הן הן דבריו אל כל ישראל, הבחרא מחתא השמיע דברי תוכחה לשמים ולישראל. אמנם אני בא להוכיחם על מעשיהם אשר עשו, אבל הלא תדע שכל זה היה במדבר, בהיותם שרויים במדבר שמם המלא נחשים ועקרבים, כשהם תמיד רעבים וצמאים. והוכיח את ישראל: במדבר, כפירוש רש"י בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו (שמות מו, ג) מי

היגונים והדמעות, בכך יכול אני לפמור את כל העולם מן הדין דייקא, כלומר מתוך מדת הדין התקף והחזק מדי שפנעה בנו, יוצאת אמתלא לפמור אותנו.

ויוֹדְמוּ עוֹד, אֹדַר זֹרוּעַ לְצַדִּיק, בְּשִׁבִיל לֵהוּיֹת צַדִּיק צַרִּיךְ לֵהוּיֹת אֹדַר זֹרוּעַ, שְׁה' יֹאִיר נְרֵי וַיְגִיחַ חֲשֵׁכִי, וְלִישְׂרֵי לֵב, בְּשִׁבִיל לֵהוּיֹת יִשְׂרֵי לֵב צַרִּיךְ שְׂמַחָה, אֲבָל כֹּאשֶׁר תָּמִיד שְׂרוּיִים בְּדֹאגָה וַיִּגֹן בְּמַגּוֹר וּפְחַד מְרֻב הַפּוֹרְעָנוּיֹת אִז לֹא יִכּוּלִים לֵהוּיֹת יִשְׂרֵי לֵב, אִם יוֹשְׁבִים בְּחוּשֶׁךְ כֹּל הַיּוֹם וְאֵךְ חוּשֶׁךְ יוֹשׁוּפִנִי, שְׂכַל יְמֵי חַיֵּי הַיּוֹשִׁיבִי בְּמַחְשָׁכִים וְצָרָה רוֹדֶפֶת צָרָה, אִין יִכּוּלִים לֵהוּיֹת צַדִּיק. וּבִשְׁעַת אֲמוּרַת הַפְּסוּקִים לֹקָחִים אֲתָנוּ לְעֹדוֹת אֵת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה [שְׂכַךְ כְּתוּב בַּה].

וּבַתְּשׁוּעָה בֹאב מִסִּירִין הַפְּרוּכַת מִלְּפָנֵי אַרְוֹן הַקְּדוּשׁ (רמ"א שו"ע אור"ח סימן תקנ"ב, ב), לְהַרְאוֹת שְׂאִין בְּכוּחָנוּ לְסַכּוֹל עוֹד, וּאִפִּילוֹ אִם שְׂכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹקֵינוּ וּנְפָרוּשׁ כְּפִינוּ לֹאֵל זֹר חֲלִילָה וְחַם, הֲלֹא אֱלֹקִים יַחְקֵר זֹאת כִּי הוּא יוֹדֵעַ תְּעֻלוֹמוֹת לֵב, שְׁהֲלֹא כְּמָה וְכְמָה נִתְקִיִים בְּהֵם כִּי עֲלִיךְ הוֹרְגָנוּ כֹּל הַיּוֹם, וְכְמָה נַחֲשָׁכְנוּ כְּצֹאן מִבְּחָה, וּמֵאַחַר שֶׁנַּחֲשָׁבוּ כְּצֹאן מִבְּחָה עַל אֵף שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ כִּפְסֵם לֹאֵל זֹר מֵה אֲתָה רוֹצֵה מֵאֲלוֹ שִׁיִּצְאוּ מִרְעַתְם, כְּשִׁכּוֹרַת וְלֹא מִיִּין, וְהֵם עוֹזְבִים דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה בְּהוּיֹתֵם נֶאֱחֻזִים בְּקֶשׁ בְּתַקּוֹת שׁוֹא שְׂאוּלֵי מוֹה תְּבוֹא הַצִּלְתֵּם.

לִזְה אֲמָרוּ (סנהדרין צה, א) אִין בֵּן דוֹד בֹּא אֵלֹא בְּדוֹר שְׂכוּלוֹ זְכָאִי אִו כּוּלוֹ חַיִּיב, וְכַבֵּר תְּמָהוּ כּוֹה דְּבֵאִיזָה זְכוּת יֵהוּי נְגָאִלִים אִם הַדוֹר כּוּלוֹ חַיִּיב, אֵלֹא שְׂנְלוּי וַיְדוּעַ לְפָנֵי הַיּוֹדֵעַ תְּעֻלוֹמוֹת שְׂאִינֵם חַיִּיבִים, כִּיִּין שְׁעַמַּד עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ כְּהַמֵּן, וְהַסְתֵּר פָּנִים

^a א"ה. חסר הסיים בביאור המנהג. ואולי הכוונה שבדומה למה שבימים הקדושים פותחים ארון הקודש או מוציאים ספר תורה בעת אמירת הפסוקים הנ"ל, בתשעה באב שמחמת אבלות היום (ושאסור בתלמוד תורה) אין נכון להוציא ספר תורה, אז מסירים את הפרוכת, כאילו לגלות את הספר תורה כלפי שמיא, שכביכול ידון אותנו לכף זכות על פי מה שכתב בתורתו יבא בן דוד לגאלינו.

ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה, וברש"י שאחזו את המלאך והעמידו על כרחו וכו' אמר לו משה צוני לעכב על ירך וכו' עיי"ש.

*

עוד יבואר, ובהקדם הגמרא (ראש השנה לב, ב) אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה. והקושיא מפורסמת דמה הצורך בספרי חיים וגם בספרי מתים, הלא די בספר החיים לבר וכל הכתוב לחיים ימצא בה, ומכלל הן אתה שומע לאו דמי שאינו נכתב שם אינו בין החיים; או בהיפוך לכתוב בספר מתים אלו שנגזר עליהם מיתה, ומי שלא נכתב עליו למות הוא מן הנשארים לחיים. גם יש לבאר השאלה מפני מה אין ישראל אומרים שירה וכו', דמהיכי תיתי שיאמרו שירה (ועיין מהרש"א).

ונראה שהשאלה היא מפני מה אין ישראל אומרים שירה על שזכו בדן להכתב לשנת חיים טובים ושנת פרנסה וכלכלה (ועיין עיין יעקב), והתשובה לכך היא, אפשר מלך וכו' וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, והיינו שיש צורך בשניהם בגלל שיש צדיקים גמורים שנכתבים ונחתמים לחיים, אבל הם מבקשים מהש"ת להכתב בספר המתים, כי נבחר להם מות מחיים ולא יכולים לסבול עוד. כענין שהיה בשנת ת"ר שמאות צדיקים וקדושים נפטרו לבית עולמם, לפי שהיה אז זמן פקודה לביאת המשיח, וכיון שראו שבשמים דוחים

יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים, כרם הא גופא מוכיח על מצבם המר והאומלל 'במדבר', עד שאמרו ושבת אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים ענדה (קהלת ד, ב), ולו גוענו בגוע אחינו בארץ מצרים. ומרוב הצרות נפלו ובאו לידי כל החמאים עד ודי זהב. ומצינו גם בגמרא (ברכות לב, א) מאי ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל עיי"ש, הרי שמצד אחד אומר מוסר לבני ישראל ומצד אחד מלמד זכות עליהם.

על כך אמרו במדרש, זה שאמר הכתוב מוכיח אדם אֶתְרִי, פירושו שמוכיח לאדם לאחר שמוכיח אותו, חן ימצא בעיני ה', יותר ממחליק לשון כלפי מעלה, שאומר להש"ת צדיק אתה על כל הבא עליהם, ומלמד חובה על ישראל כמו בלעם הרשע. וגם יפורש ממחליק לשון כלפי בני ישראל, זה שאומר להם תמיד שעושים טוב ואינם חוטאים.¹⁷ דשני הדרכים הם דרכי חושך ואפלה, דאמנם צריך להוכיח את ישראל על מעשיהם, אבל זה רק אֶתְרִי, היינו לאחר שכבר אמר להש"ת מדוע אתה עושה כך לעמך, ועומד ועוצר בעד הפורעניות כדרך שעשה משה, כמו שנאמר (במדבר יז, יג)

¹⁷ ראה ברש"י על פסוק זה (משלי כח, כג) בשם תנחומא, מוכיח אדם אחרי זה משה שהוכיח את ישראל אחר הקב"ה וכו', ממחליק לשון זה בלעם האומר לישראל דברים מתוקנים (במדבר כד, ד) מה טובו אהליך יעקב, משה מכריז (דברים יא, טז) השמרו לכם פן יפתה, ובלעם מכריז ומחניף עשו תאותכם ואינו מקפיד וכו'.

שרצונו לבוא אחרי לשמים, לשוב למקור מחצבתו ולהסתלק מן העולם, שבכך יודע אשר חן ימצא בעיני ה' שהציל אותו מלסכול עוד בעולם הטמא הזה.

יש להוסיף רמז בדברי הכתוב א'חרי ח'ן ימצא מ'מחליק ראשי תיבות 'אחים', רצ"ל שמוכיח אדם מתוך אהבה ואהבה, ולא שעומד מתוך שנאה ומחפש קטגוריא ח"ו. ימצא חן אצל השי"ת ויציל אותו ממחליק לשון כגון בלעם הרשע.

ואמר ימצא חן, כענין שנאמר (בראשית ו, ח) ונח מצא חן בעיני ה', כמו מציאה הבאה לאדם מבלי שיעבוד על זה,⁶¹ **וזה המוכיח את ישראל באופן הנ"ל יעזרהו השי"ת שיוכה לחן בדרך מציאה אף כשאינו ראוי לכך.**

יעזור השי"ת לכל בני ישראל בכל מקום שהם די בכל אתר ואתר, ויעורר רחמי שמים עליהם, שיתעורר רחמי אבות, ויושיע להם בכללות ובפרטיות ברוחניות ובגשמיות בבני חיי ומוזני רויחי. שהצום הרביעי והחמישי יתהפכו מאבל ליום טוב מאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה, ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו תחילה וראש לפדיון נפשנו, וניגאל גאולת עולם במהרה בימינו אמן.

ומאחרים בעוד מאה שנה לא רצו לחיות עוד. וזה התחיל עוד בשנת תקע"ה, שאז נסתלקו הצדיקים הקדושים הרבי ר' מענדל מרימנאב זי"ע והרבי מלובלין זי"ע, ובשנת ת"ר נפטרו הישמח משה, הדעת קדושים, החתם סופר ועוד הרבה זי"ע. ובכך כשיש עת צרה ואפלה כזאת, שנמצאים כאלו שמבקשים להכתב בספרי מתים, וכי אפשר לומר שירה.

ויפורש במקרא דידן:⁶² **אלה הדברים, כל דיבור לשון קשה (מכות יא, א) ומורה על מדת הדין הקשה (עין נועם אלימלך כאן), אשר דבר משה אל כל ישראל, פירוש 'אלה הדברים' מדת הדין, שהיו ראויים 'אל כל ישראל', 'דבר משה' וקבלם על עצמם, בהיותו מוכן ומוזמן למסור נפשו למען ישראל ולהיות כפרתם, וכאומר (שמות לב, לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, [וכפירוש רמב"ן, מחני נא תחתם מספר החיים ואסכול אני עגשם וכו'].**

ואמר המדרש, זה שאמר הכתוב מוכיח אדם אחרי, קאי על המוכיח, שאומר אחרי ועלי יבוא העונש שצריך לבוא על האדם הזה, דאני גרמתי לכך כמה שחטאתי מנעורי ובגלגולים הקודמים. וגם יפורש כלפי שמיא, דבשעה שהוא מוכיח אדם על עוונו הוא אומר

⁶¹ כמבואר בגמרא (סנהדרין קח, א) אף על נח נחתך גזר דין, אלא שמצא חן בעיני ה', שנאמר נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה'. ובמדרש (בראשית רבה כח, ט) אפילו נח שנשתייר מהם לא שהיה כדאי אלא שמצא חן (ועיין יפה תואר שם, ובביאור הגר"א משלי לא, ל).

⁶² א"ה. חסר כאן בהמשך הדברים. וכפי הנראה נאמר עוד נקודה בענין ספרי חיים וספרי מתים (ונשמטה על ידי הכותב). דיש צדיקים שהם כשלעצמם נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, אבל מוסרים נפשם למיתה כדי להמתיק הדין מעל בני ישראל שנגזר עליהם מיתו, שיהיו נכתבים בספר החיים, והם ילכו במקומם בספר המתים.

דברי תורה

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם

אפילו תורה אין לו. והענין בזה הוא, כי תורה מלשון הוראה (ראה זוה"ק, פרשת מצורע, ח"ג דף נג, ב; פרדס, שער טו, פרק א), והיינו דעיקר לימוד התורה הוא לבוא לידי מעשה וקיום בפועל, כמאמר הכתוב (דברים ה, א) ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם שמע ישראל את החקים ואת המשפטים אשר אנכי דובר באזניכם היום ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם.

ובן תקנו בתפילה, דלא די לבקש 'ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד', אלא בהכרח להוסיף ולבקש 'לשמור ולעשות ולקיים', וכן מרגלא בפומיה דרבא, תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובעט וכו' (ברכות יז, א). והיינו שהאדם צריך להתפלל אל ה' שתורתו תגרום לו שכל תנועה ותנועה מהליכות חייו יהיו על פי תורה, לידע מה מותר ומה אסור, מה טהור ומה טמא. וכן איתא באגרת הרמב"ן "והוי זהיר לקרות בתורה תמיד, אשר תוכל לקיימה, וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו".

בתורה"ק (דברים א, א) אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף וגו' ודי זהב. ברש"י, לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמו מפני כבודן של ישראל. ויש לבאר הענין, דהלא בספר משנה תורה חזר משה רבינו על מצוות התורה ודברי ימי בני ישראל במדבר, ולמה היה צורך להקדים להם כאן דברי מוסר ותוכחה.

ובמדדש (דברים רבה א, ו), אלה הדברים, מה הדבורה הו דבשה מתוק ועוקצה מר, כך הן דברי תורה, כל מי שעובר עליהן נוטל איפופסין, שנאמר (ויקרא כ, י) מות יומת הנואף והנואפת, מחלליה מות יומת (שמות לא, יד), וכל מי שמקיים אותה זוכה לחיים שנאמר (שם כ, יב) למען יאריכון ימך. וצריך ביאור השייכות להכא.

תכלית לימוד התורה לבוא לידי מעשה

יש לומר על דרך שאמרו חז"ל (יבמות קט, ב), כל האומר אין לו אלא תורה,

ועוסק בתורה באופן הראוי עד שכל התנהגותו היא על פי תורה, והוא יודע דבכל שמוסיף עוד דף גמרא ועוד סימן בשולחן ערוך, הרי זה מחייבו עוד יותר להתנהג בדרך הישר, אזי תורתו נעשית לו סם חיים דייקא, רצ"ל שבכל תהלוכות החיים הוא בהשפעת תורה, כל התנהגותו כמושך היום, בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך, הכל הוא על פי התורה. אבל אם ח"ו אינו זוכה, ואף שעוסק בתורה אין הוא מתנהג על פי תורה, ומדמה לעצמו דהעיקר הוא הלימוד ושיודע לסבב באצבעו ולהראות ידיעותיו בפלפול וחידוש, ואינו יודע שתכלית הלימוד הוא שיביאהו לידי שעבוד הגוף ושכל תנועה ותנועה יהיו על פי תורה, אזי תורתו נעשית לו סם מיתה, כי לפי התנהגותו אין לו שום קשר ושייכות עם התורה, ודמי כמו שלא עסק בתורה כלל.

בזמן חורבן בית המקדש למדו שלא על מנת לקיים לכך לא הגין עליהם

ביסוד זה ביאר כ"ק אאדמ"ר זי"ע הענין שנפסק להלכה (רמ"א, שו"ע אורח חיים סימן תקנ"ג, ב) דנהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך, כי אם בדברים המותרים בתשעה באב. ולכאורה זהו פלא, כי הלא אמרו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה, פרק יח) שלא חרבה ירושלים ולא חרב בית המקדש אלא בפשעה של תורה, ואם כן בכדי לתקן זאת היה מן הראוי לתקן שיעסקו בתורה דייקא מערב תשעה באב מחצות ואילך עד מוצאי תשעה באב, שלא יהיה פסיק

תורה המביאה לידי מעשה היא סם חיים

זהו כלל גדול בתורה, שבכל פעם שאדם עוסק בתורה, אזי מיד כשיוקם מן הספר יתבונן ויעשה חשבון הנפש מה לימדה אותו התורה כעת ואיזה דברים הוא צריך לקיים ממה שלמד. ולא מיבעיא כשעוסקים בספרי חסידות ובספרי מוסר ויראה, אשר כל דבריהם מיוסדים לידע היאך להתנהג, הן במדות טובות בין אדם לחברו והן בין אדם למקום בעניני עבודת השי"ת, ליראה אותו ולאהבה אותו [שכן בוודאי אין עיקר הלימוד בספרי חסידות כדי לידע פירוש נאה בפסוק, אלא נקודת היראה והעבודה שבדבריהם, ולהתבונן ולעשות חשבון הנפש מה מחייבו לימודו והאם הוא מקיים את מה שלמד], אלא אפילו בלימוד נגלות התורה, ולא רק כשלומדים ענינים שהם הלכה למעשה, אלא בכל דבר שעוסקים בו, אפילו כשלומדים סדר קדשים וכדומה וכשעוסקים בפלפול דאורייתא, הגם אז יכולים תמיד למצוא ולהתבונן מה מחייבתו התורה.

לבן זה האומר אין לי אלא תורה, רצ"ל שסובר דדי לו בעצם הלימוד בלבד ושאינו צריך לבוא לידי מעשה ולהוציא מתוך לימודו הדרכות ואורחות חיים, אזי אפילו תורה אין לו, דכאמור תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ובלי התכלית אין ערך לתורתו.

ויבואר מאמרם ז"ל (יומא ע"ב, ב), זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה. כי באם זכה האדם

את תורתך אשר נתתי לפניכם. והיינו
 דכיון שהיה אז אצל בני ישראל ריבוי כזה
 של לימוד התורה, על כן לא הבינו
 החכמים והנביאים על מה אברה הארץ
 ומה היה חרי האף הגדול הזה שהביא
 לחורבן המקדש וירושלים, ולמה לא
 הגינה זכות התורה על בני ישראל.

אלא שבאותו הדור היה חסר אצל בני
 ישראל חלק המעשה, והתורה
 יכולה להגין על האדם מן החטא
 ולהשפיע עליו למוטב רק כאשר לומד
 אותה בממרה שתביאהו לידי מעשה
 ושכל מעשיו והליכות חייו הם על פי
 תורה, דאז באה התורה אל תכליתה,
 אבל אם אחר לימודו אין ניכר עליו שום
 רושם, ורואים עליו התנהגות לא טובה
 בין אדם למקום ובין אדם לחברו, ואינו
 שם על לבו דככל שלומד יותר כן צריך
 זהירות יתירה ושמירה כפולה ומכופלת
 על כל מעשיו, אזי תורתו נעשית לו סם
 מיתה רח"ל.

הקדימו נעשה לנשמע להורות שתכלית התורה היא קיומה

ממעם זה בקבלת התורה הקדימו בני
 ישראל נעשה לנשמע (שמות כד,
 ז), להורות דרק אם יקבל האדם על עצמו
 לעשות ולקיים התורה בפועל, אזי כדאי
 לו לשמוע, אבל בלאו הכי וכאשר אין
 התורה מביאו לידי מעשה, טוב לו שלא
 לשמוע, דמוטב יהיו שונגין ואל יהיו
 מזידין (שבת קמ"ב), ותורתו נעשית לו
 סם מיתה. ולכן הוכרחו להקדים 'נעשה',
 להורות שהעיקר והתכלית בעסק התורה
 הוא רק כשמביאו לידי מעשה.

פומיה מגרסא. ולא די בזה שאין לנו בית
 מקדש, ומפני חטאינו גלינו מארצינו
 ונתרחקנו מעל אדמתינו ואין אנחנו
 יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות
 לפניך, היינו צריכים על כל פנים לעסוק
 בתורה, ובפרט שאמרו חז"ל (מנחות ק, א)
 כל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב
 עולה, ומדוע נפסק להלכה שלא לעסוק
 בתורה ביום זה.

ובהבדח לומר, שחורבן הבית לא נגרם
 מחמת ביטול לימוד התורה,
 אדרבה מצינו רבות בגמרא ובמדרשי
 חז"ל שבאותו הדור היו הרבה לומדי
 תורה ומקומות תורה לאין שיעור,
 כדאיתא (איכה רבא א, ד) על הפסוק (איכה
 א, א) העיר רבתי עם, שהיתה רבתי
 בדעות, ובני ציון היו יקרים מסולאים
 כפז, והיו חכימי יהודאי בירושלים, וכן
 אמרו חז"ל (סנהדרין כו, א) שבגא הוא דריש
 בתליסר רבוותא [שהיה דורש בפני מאה
 ושלושים אלף אנשים], וחזקיה דריש
 בחדסר רבוותא [בפני אחד עשר אלף
 אנשים]. ועוד מצינו (סנהדרין צג, ב)
 שחזקיהו נעץ חרב על פתח בית המדרש
 ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר
 בחרב זו, בדקו מדן ועד באר שבע ולא
 מצאו עם הארץ, מונבת ועד אנטיפרס
 ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה
 שלא היו בקיאים בהלכות מומאה ומהרה.

לבן מצינו בחז"ל (גדרים פא, א; בבא מציעא
 פה, ב), אמר רב יהודה אמר רב מאי
 דכתיב (ירמיה מ, יא) מי האיש החכם ויבן
 את זאת וגו' על מה אברה הארץ, דבר
 זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא
 פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא
 בעצמו דכתיב (שם, יב) ויאמר ה' על עזכם

לומר 'נעשה ונשמע', שכל קבלת התורה על ידם יהיה על מנת לשמור ולעשות ולקיים.

לבן אחר שהמלאכים והנביאים לא הבינו למה לא השפיעה התורה לטובה על בני ישראל, אמר הקב"ה, על עזבם את תורתני אשר נתתי לפניהם, רצ"ל שלא שמו על לבם שנתתי התורה רק לפניהם ולא לאומות העולם, אף שהם גם רצו לקבלה, מחמת שהם לא רצו לקבל התורה למעשה, והיה לבני ישראל להבין מזה שלא ידמו בנפשם שהעיקר הוא לעסוק בתורה ולפלפל בפלפולא דאורייתא ולחדש חידושי תורה, וכאשר יקומו מן הספר יתגאו בנפשם וילכו אחר פתווי היצר שמפתה את האדם לאמר הרי מעלתך וחשיבותך הוא כעת כל כך גדולה ומותר לך לעשות כל מה שלבך חפץ, ואין אתה צריך להזהר באיסור ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם כי הלא עסקת כל היום בתורה, ולא עוד אלא זכית גם לפלפל ולחדש בתורה ומעלתך גדולה עד מאד. ובני ישראל באותו הדור למדו באופן כזה, כפי שהוכח מרוב פשעיהם שנכשלו בהם, ודין גרמה שאבדה הארץ.

רמז לזה הורו והתקינו שלא לעסוק בתורה מערב תשעה באב בחצות, להורות שלא ביטול לימוד התורה גרם לחורבן בית מקדשנו, אלא שלימודם לא היה כהוגן מחמת שלא למדו על מנת לעשות ולקיים, ובאופן כזה טוב לו לאדם שלא יעסוק בתורה, כי תורה כוונתה נעשית לו סם מיתה ואין לך בזיון התורה גדול מזה, שכן כל התורה היא שמותיו של הקב"ה (זוה"ק, פרשת יתרו, ח"ב דף פו, א)

זהו גם הענין דאיתא במדרש (ספרי, פרשת ברכה, אות ב; ועיין עבודה זרה ב, ב) זו"ל, כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד הוא נגלה אלא על כל האומות, בתחילה הלך אצל בני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תרצח וכו', הלך לו אצל בני עמון ומואב ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בו, אמר להם לא תנאף וכו', הלך ומצא בני ישמעאל, אמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תגנוב וכו' עכ"ל עיי"ש באריכות, ולכאורה זהו פלא גדול ובלתי מושג למה הלך הקב"ה מתחילה אל אומות העולם, וכי באמת רצה ליכותם ולהרבות להם תורה ומצוות, והלא כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל שיקבלו את התורה.

אלא שיש בזה לימוד גדול, שאם היה ענין מתן תורה רק בשביל לימוד התורה בלבד ולא לקיימה למעשה, הרי היו יכולים ליתן התורה לבני עשו ולבני עמון ומואב, דאף שירצחו ויגנובו ויעשו שאר עבירות מכוערות, הרי ככל אופן ילמדו תורה ויפלפלו בעניני לא תרצח ולא תגנוב, ואף שבפעל יעברו על ענינים אלו. ובהכרח שענין זה רצה הקב"ה לגלות לבני ישראל בעצם הליכתו לאומות העולם, אף שידע דבוודאי לא יקבלו אותה, ללמדם שכל ענין קבלת התורה הוא רק בשביל לקיימה למעשה, ושלימוד התורה ישפיע על כל אורחות האדם ותהלוכותיו, ושלימודו יהא ניכר עליו בהתנהגותו בכל שעות היום והלילה, בכל מקום ובכל זמן. ומזה הבינו בני ישראל שהם צריכים

בפועל. ויורמו בלשון יצרו גדול הימנו, היינו מן התורה עצמה, שמפתהו ואומר לו, הרי כבר עסקת כל היום בתורה וכבר נתמלאת בש"ס ופוסקים, וכעת מותר לך לילך אחר תאוות לבך. וכך מפתה אותו מיום ליום בכל מיני פיתויים עד שמחטיא כל גופו ונעשה לו סם מיתה.

משה רבינו ע"ה הוכיח את בני ישראל שיקיימו מה שלמדו

בוה יתורץ הענין שמשה רבינו פתח את משנה תורה בדברי מוסר וכיבושין, כי הוא היה עמוד התורה ומנחיל התורה לישראל, ולכן כשהתחיל לבאר ולחזור על התורה לעם ישראל, הורה ואמר להם שיסוד ושורש קבלת התורה הוא רק באם יביאהו לידי קיום בפועל, ובלא זה שקולא טיבותיך ושדיא אחיזרי (שבת סג, ב).

לבן נקט אלה הדברים, ובמדרש (שמות רבה לה, ד) אין דברים אלא דברי תורה, והיינו כשהתחיל לבאר להם שוב את התורה, הוכיחן ואמר במדבר, רצ"ל אחר שקבלתם את התורה במדבר סיני, כמאמר הכתוב (שמות יב, א) ביום הזה באו מדבר סיני, דימתים לנפשכם שעיקר קבלת התורה הוא רק לשמוע וללמוד ולפלפל בתורה, ולא שיחייב להביא לידי מעשה, ולכן הרביתם לעשות מעשים רעים בערבה מול סוף בין פארן וגו' ודי זהב, ומה היה לכם מכל מה שקבלתם על עצמכם ללמוד, בעוד שלעומת זה עשיתם מעשים מכוערים והכעסתם לפני המקום. ובריש משנה תורה הורה משה לעם ישראל והוכיחן שרק אם יקבלו על

והוא מוציא בשפתיו שמות הקודש שלא לשם התכלית והיעוד, והריהו כמורד במלכות, ועליו ייאמר הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. ובוה שאין לומדים תורה בתשעה באב אנו מורים שטוב יותר שלא ללמוד מאשר ללמוד תורה בלי התכלית של קיום למעשה. עכתודה"ק ובתוספת ביאור.

ככל שמתעלה בתורה לעומת זה מתגבר היצר הרע שלא יקיים

ענין זה צריכים לחזור ולשנן תמיד ולהתבונן בו היטב, כי כך הוא דרכו של יצר הרע, שאין רצונו שיגיע האדם לידי שלימות, והוא יכול לפעמים להגיה לאדם לעסוק בתורה ולפלפל ולחדש בה, ובלבד שכאשר יקום מן הספר לאחר לימודו לא יתעלה במאומה ולא יתעורר לקיים למעשה מה שלמד זה עתה. מה נאמר ומה נדבר, רבים יכשלו בזה שמדמים לנפשם שהעיקר הוא רק ללמוד ולסיים מסכתות ולהיות חכמים ומופלגים בחכמה, אולם כשמוגיע לידי מעשה לשמור ולעשות ולקיים את כל הכתוב בתורה, ושכל תנועה ותנועה תהיה על פי תורה, אין הם נוהרים בוה.

ובוודאי שעל זה הוא עיקר התגברות היצר, והמלחמה היא כבדה מאד, כי כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו (סוכה נב, א), ולכן אצל עם הארץ ובור ריק אין היצר הרע גדול כל כך, אולם מי שהקב"ה חנן אותו דעת לעסוק בתורה ולהתייגע על התורה יומם ולילה, הרי לעומת זה היצר הרע מתגבר עליו ביותר שלא יבוא לידי מעשה ולידי קיום

גידוי, דאו תורתו מתוקה כדבשה של הדבורה.

לזה אמר שדברי תורה היו כדבש, שמצד אחד דבשה מתוק ואם זוכה תורתו נעשית לו סם חיים והם מתוקים מדבש ונופת צופים, ולעומת זה עוקצן מר, שלא ידמה בנפשו דגם אם לא יקיים התורה יש לו לכל הפחות זכות לימוד התורה, שכן תורה כזו עוקצה מר והיא סם מיתה ח"ו. על כן יש להקפיד ביותר בשעת לימודו להוציא ממנו נקודות לחיי היום, ואז יקויים בו סיום דברי המדרש, וכי מי שמקיים אותה זוכה לחיים שנאמר למען יאריכון ימך.

ומתוך ד"ק בעידן רעוא דרעוין
ש"ק פרשת דברים תשנ"ז

עצמם מתחילה לשמור ולעשות ולקיים בפועל את כל דברי התורה הזאת, אזי יוכלו לעסוק בתורה באמת.

והסמך המדרש, מה הדבורה הזו דבשה מתוק ועוקצה מר כך הן דברי תורה, דאם זוכה האדם ומקיים מה שעסק בתורה, אזי תורתו נעשית לו סם חיים. ועל תורה כזו אמר דוד המלך (תהלים יט, יא-יב) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, כאשר גם עבדך נוהר בהם בשמדם עקב רב, שעוסק בתורה על מנת לשמור ולעשות, ויודע שצריך להתנהג ולהזהר על כל פסיעה ופסיעה בתהלוכות החיים שיהיה על פי התורה, ולעשות גדרים וסייגים בכדי שלא להכשל ברמ"ח אבריו ושם"ה

יעמדו על הברכה ידידינו הנכבדים שהרימו תרומתם קודש להרפסת הגליון

**משפחת בנים הנכבדה הי"ו
לעילוי נשמת אביהם החשוב**

**הרה"ח ר' מרדכי מנחם בן הגה"ק רבי יהואל זצ"ל ביום
נלב"ע ביום ד' מנחם אב תשס"ב
תנצב"ה**

הרה"ח ר' יהודה אליהו שולדינר הי"ו

קרית צאנז, נתניה

לעילוי נשמת חמותו

**מרת חיה פעסיל ב"ר גרשון זאב ע"ה איצקוביץ
נלב"ע ביום ו' מנחם אב תשע"ט
ואביה הרה"ח ר' גרשון זאב ב"ר שמעון ז"ל נמנ'
נלב"ע ביום ו' מנחם אב תשל"א
תנצב"ה**

הרה"ח ר' יהודה אליהו שולדינר הי"ו

קרית צאנז, נתניה

לזכות נכדו יוסף שרגא שיחי' בן לחתנו הר"ר חיים ברנדסדורפר הי"ו

ולזכות נכדתו תחי' בת לבנו הר"ר יקותיאל הי"ו

שנולדו במזל טוב

יוזבו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

הר"ר יהושע חיים אריה אייזנבך הי"ו

קרית צאנז, נתניה

בן הרה"ח ר' משה מאיר הי"ו, וחתן הרה"ח ר' אהרן הכהן לוינשטיין הי"ו

לזכות בנו אברהם ברוך שיחי' שנולד במזל טוב

יוזבו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

הר"ר בן ציון משה רייכמן הי"ו

בית חלקיה

בן הרה"ח ר' צבי נתנאל הי"ו, וחתן הרה"ח ר' אברהם חיים גרוס הי"ו

לזכות בנו בכורו יקותיאל יהודה שיחי' שנולד ונפרדה במזל טוב

יוזבו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

הר"ר נחום ויינברגר הי"ו

קענני איילענד

בן הרה"ח ר' ישראל צבי הי"ו, וחתן הרה"ח ר' משה הרשקוביץ הי"ו

לזכות בתו תחי' שנולדה במזל טוב

יוזבו לגדלה לבעל תורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

הר"ר ברוך שלמה אריה זילברמן הי"ו

קרית צאנז, נתניה

בן הרה"ח ר' יצחק נתן הי"ו, וחתן הרה"ח ר' אהרן הכהן לוינשטיין הי"ו

לזכות בתו תחי' שנולדה במזל טוב

יוזבו לגדלה לבעל תורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י